

MIŠLJENJE NA DELU / THINKING IN ACTION

Arhe XVI, 32/2019

UDK 1

DOI <https://doi.org/10.19090/arhe.2019.32.345-349>

Prethodno saopštenje

Preliminary Communication

ŽELJKO KALUĐEROVIĆ¹

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet

THINKING *IN* ACTION – ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΣΤΗ ΕΛΛΗΝΟ-ΣΕΡΒΙΚΗ ΦΙΛΙΑ²

Εξοχότατε, Κυρίες και Κύριοι, Συναδέλφισσες και Συνάδελφοι,

Όταν ο καθηγητής, κύριος Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης στις 27 Οκτωβρίου του 2010 απηύθηνε στον καθηγητή Dragan Prole την πρόταση για μια πιθανή συνεργασία μεταξύ του εκπαιδευτικού προσωπικού του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πανεπιστημίου του Novi Sad σχετικά με ένα ακαδημαϊκό πρόγραμμα με τίτλο «Φύση και περιβάλλον στην ελληνο-σερβική φιλοσοφική σκέψη από τον Μεσαίωνα και εκτοτε», ήταν πολύ δύσκολο, ειδικά μετά από μία παύση που διήρκεσε σχεδόν τέσσερα χρόνια (11/10/2014), να φανταστούμε τα αποτελέσματα που θα παρουσιάζαμε ενώπιον αυτού του εκλεκτού ακροατηρίου.

---

¹ E-mail adresa autora: zeljko.kaludjerovic@ff.uns.ac.rs

² Reči koje slede autor je izgovorio na predstavljanju Zbornika "Thinking *in* Action", koji je rezultat saradnje koleginica i kolega sa tri grčka univerziteta (National and Kapodistrian University of Athens, Hellenic Open University i National Technical University of Athens) i Odseka za filozofiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, u ambasadi Republike Srbije u Atini 6. juna 2019. godine.

Θα ξεκινήσω από την αφορμή για τη σημερινή συνάντηση: Με το πρώτο σε μια – ελπίζω – μακρά σειρά βιβλίων, με τον συλλογικό τόμο «Thinking in Action», ο οποίος είναι το αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων οκτώ συναδέλφων από τέσσερά Πανεπιστήμια: Εκτός από αυτά που έχουμε ήδη αναφέρει, του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πανεπιστημίου του Novi Sad, συμμετείχαν ακόμη δύο συνάδελφοι, από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Νίκος Ερηνάκης) και από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (Κώστας Θεολόγου), και όλα αυτά υπό την επιμέλεια των καθηγητών Γεωργίου Αραμπατζή και Ευαγγέλου Πρωτοπαπαδάκη. Σε αυτόν τον τόμο θα βρείτε άρθρα, τα όποια με ένα στοχαστικό, φιλοσοφικά γόνιμο τρόπο, και εντός της παράδοσης του δια-λόγου, ως του πιο επιφανή χώρου της ανθρώπινης δραστηριότητας, καλύπτουν θέματα από το Βυζάντιο και τον Μεσαίωνα έως τη σύγχρονη εποχή, από τα περιφερειακά ζητήματα που σχετίζονται με την Ελλάδα και τη Σερβία έως τα παγκόσμια θέματα, από την ηθική, τη βιοηθική, την αισθητική, έως την ανθρωπολογία και τις ιστορικές, πολιτικές και κοινωνικές θεωρήσεις. Πραγματικά πιστεύω ότι έστω και ένα από όλα τα κείμενα που φιλοξενούνται, θα κινήσει το ενδιαφέρον σας και θα σας προκαλέσει να πάρετε αυτόν τον τόμο στα χέρια σας.

Εκτός από τη «σκέψη μας εν δράσει», ήταν και «η δράση μας στοχαστική», δηλαδή κατανοήσαμε σωστά την έννοια της *φρόνησης*, και προσπαθήσαμε να δούμε και να υλοποιήσουμε τα πράγματα που είναι καλά τόσο για εμάς, όσο και για την ελληνική και τη σερβική πολιτιστική και πνευματική κοινότητα.

Πρώτα από όλα, πριν δύο χρόνια συμφωνήθηκε και υπογράφηκε το Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ του Εργαστηρίου Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Τμήματος Φιλοσοφίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Novi Sad.

Από τότε μέχρι σήμερα συνολικά πέντε καθηγητές από το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Πανεπιστήμιο του Novi Sad συμμετείχαν στο Erasmus Plus, ένα πρόγραμμα διεθνούς κινητικότητας, παραδίδοντας διαλέξεις και συμμετέχοντας σε διαβουλεύσεις σε διάφορους τομείς της φιλοσοφίας και παίρνοντας μέρος σε δύο στρογγυλές τράπεζες που διοργανώθηκαν με την ευκαιρία αυτή. Θα

μου επιτρέψετε, σας παρακαλώ, να κάνω μερικές σύντομες παρατηρήσεις σχετικά με τη φιλοξενία μου το Μάρτιο του περασμένου έτους εδώ στην Ελλάδα. Κατά τη διαμονή μου στην Αθήνα μου δόθηκε η ευκαιρία να συνεργαστώ με φοιτητές από διαφορετικούς κύκλους φιλοσοφικών σπουδών, κυρίως μεταπτυχιακούς, από το Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, οι οποίοι μπόρεσαν να εξοικειωθούν με ορισμένα θέματα, τα οποία αποτελούν μια σημαντική διάσταση των σπουδών μου, όπως η αμφισημία της παγκοσμιοποίησης, η κλωνοποίηση των ανθρώπων, οι κληρονομικές γενετικές τροποποιήσεις και οι γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί. Οι αντιδράσεις των φοιτητών σε αυτές τις διαλέξεις που αφορούσαν τρέχοντα και πολύπλοκα ζητήματα ήταν ενθαρρυντικές και η ικανοποίηση ήταν αμοιβαία.

Εκτός από τα ίδια τα μαθήματα, η πιο σημαντική πτυχή αυτών των ανταλλαγών ήταν η συνεχής επαφή με τους οικοδεσπότες μας, τους καθηγητές Πρωτοπαπαδάκη και Αραμπατζή, αλλά και με τη νέα συνάδελφο Δέσποινα Βερτζάγια και άλλους καθηγητές, φοιτητές και μέλη του προσωπικού του Τμήματος Φιλοσοφίας. Όλοι ήταν πολύ φιλικοί και φιλόξενοι κατά τη διάρκεια της επίσκεψής και διαμονής μου στην Αθήνα, στην, όπως λέει ο Πλάτωνας στον *Πρωταγόρα* «ίδια εστία της σοφίας στην Ελλάδα» (τῆς τε Ἑλλάδος εἰς αὐτὸ τὸ πρυτανεῖον τῆς σοφίας), και την έκαναν αξέχαστη. Η επαγγελματική, αλλά και θερμή στάση τους προς εμένα, καθώς και οι παρατηρήσεις που άκουσα και από τη συνάδελφο Una Poronjic και τον συνάδελφο Dragan Prole, σίγουρα θα μου χρησιμεύσουν ως πρότυπο για τις μελλοντικές μου συνεργασίες.

Περαιτέρω, συμφωνήθηκε και έχει ήδη ξεκινήσει να υλοποιείται η συνεργασία των δύο φιλοσοφικών περιοδικών, τα οποία εκδίδονται στο Εργαστήριο Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και στο Τμήμα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου του Novi Sad, του *Conatus* και του *Arhe*. Η συνεργασία γίνεται τόσο στο επίπεδο της αναθεώρησης των δύο εκδόσεων, όσο και στην ίδια την δημοσίευση κειμένων. Δύο καθηγητές από το Novi Sad, μάλιστα, είναι ήδη μέλη του Editorial Board του περιοδικού *Conatus*.

Ένας καθηγητής από την Αθήνα δέχτηκε να είναι ένας από τους επιμελητές του βιβλίου μου *Stagiranin*, το οποίο κυκλοφόρησε στα τέλη του περασμένου έτους στο Novi Sad και το οποίο, με καθυστέρηση δύο

ετών, εκπονήθηκε προς τιμήν των 2400 χρόνων από τη γέννηση του Αριστοτέλη.

Επίσης, ήδη τέσσερις φοιτητές από την Αθήνα και το Novi Sad έχουν συμμετάσχει στην ανταλλαγή στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus Plus, περνώντας ένα ολόκληρο εξάμηνο στο Πανεπιστήμιο που τους φιλοξένησε. Οι εντυπώσεις που έχω ακούσει από τους φοιτητές από το Novi Sad, σε σχέση τόσο με την επαγγελματική στάση και την εξυπηρετικότητα των εκπαιδευτικών και του προσωπικού του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, όσο και με την εμπειρία τους από την ίδια την πόλη και τους κατοίκους της, ήταν κάτι περισσότερο από θετικές και γεμάτες επαίνους για τους οικοδεσπότες.

Στο πλαίσιο του δεύτερου Φοιτητικού Φιλοσοφικού Συνεδρίου, *Summa Studiorum Philosophiae*, το οποίο πραγματοποιήθηκε το περασμένο καλοκαίρι (30/06-1/07/2018) στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου του Novi Sad, τέσσερις φοιτήτριες του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών συμμετείχαν με αξιόλογες παρουσιάσεις και παρεμβάσεις στις συζητήσεις που ακολούθησαν. Θα εκμεταλλευτώ την ευκαιρία αυτή να τις ευχαριστήσω θερμά για όλη τη συνεισφορά τους για την επιτυχία του Συνεδρίου.

Μια φοιτήτρια από το Novi Sad εκπόνησε την διπλωματική της εργασία με θέμα «Βιοηθικά προβλήματα από την οπτική γωνία της επιστημονικής φαντασίας» και οι καθηγητές Αραμπατζής και Πρωτοπαπαδάκης αποδέχτηκαν την πρόταση και το αίτημα του καθηγητή Smiljanić να υποστηρίξουν τόσο την προετοιμασία, όσο και την παρουσίαση αυτής της διπλωματικής.

Τέλος, συζητήσαμε για την υλοποίηση μερικών νέων ιδεών για τη συνέχιση της συνεργασίας μας, μεταξύ των οποίων η πιο πιθανή αφορά σε ένα κοινό ελληνο-σερβικό θερινό σχολείο φιλοσοφίας.

Αυτή είναι, εν συντομία, συναδέλφισσες και συνάδελφοι, η σεμνή μας συμβολή στην ιδέα της ελληνο-σερβικής φιλίας στην πράξη τα τελευταία εννέα χρόνια. Σήμερα δε θα μιλήσω για τις διάφορες φάσεις αυτής της φιλίας μέσα από τα 150 χρόνια διπλωματικών ή κάθε άλλου είδους σχέσεων των δύο λαών, ξεκινώντας από το 1868 ή το 1879, αλλά προτιμώ να παραθέσω και να παραφράσω ένα απόσπασμα του προλόγου του συλλογικού, κοινού μας τόμου: «Το φιλοσοφικό υπόβαθρο πάνω στο

οποίο ελπίζουμε να καρποφορεί η συνάντησή μας εξηγείται καλύτερα στο πρόσωπο του Σέρβου στοχαστή και παιδαγωγού του Dositej Obradović (1739/1742-1811) [...] Αυτή η παραδειγματική φιγούρα συννοιάζει όλα όσα είναι κοινά στην ελληνική και τη σερβική φιλοσοφία: τον Ελληνικό πολιτισμό και τη φιλοσοφία, τον Ευρωπαϊκό μοντερνισμό και, το τελευταίο, αλλά εξίσου σημαντικό, την Ορθόδοξη πνευματικότητα».

Στο σημείο αυτό να σημειώσω προς τους προσεκτικούς μας οικοδεσπότες ότι τα προαναφερόμενα, αλλά ίσως και ακόμη περισσότερα, ισχύουν εξίσου και για τον Αδαμάντιο Κοραή (1748-1833), ο οποίος έθεσε τις βάσεις της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας και ήταν ηγετική φυσιογνωμία του ελληνικού Διαφωτισμού, τον οποίο – να προσθέσω – ο Vukašin Radišić, Γραμματέας της εκπροσώπησης της Σερβίας στην Κωνσταντινούπολη, ήδη από το 1842 ονόμασε «τον νέο Σωκράτη της νέας Ελλάδας» και έγραψε ότι δεν υπάρχει κανένα γραπτό του, που δε θα είχε για τους Σέρβους μεγάλο όφελος. Πιθανώς και λόγω του ότι ο Κοραής, ως η επιτομή του κινήματος για την ελληνική ανεξαρτησία, ήταν για πολλούς «έννας ισχυρός αγγελιοφόρος αρετής, φιλοσοφίας και ελευθερίας».

Αν είμαστε έστω και στα ίχνη τ, κυρίες και κύριοι, των δύο αυτών «Σωκρατήδων» (αφού και για τον Obradović έγραφαν ότι του αξίζει η επίτιμη ονομασία του «Σωκράτη της Σερβίας»), τότε θα αντιληφθείτε καλύτερα τη χαρά μας και θα καταλάβετε ευκολότερα τα λόγια του Αριστοτέλη στα *Ηθικά Νικομάχεια* (τα οποία ο Κοραής εξέδωσε ξανά το 1822 ως το 15ο τετράδιο της διάσημης «Ελληνικής Βιβλιοθήκης» του), ότι «η φιλοσοφία, μάλιστα, έχει θαυμάσιες ηδονές» (δοκεῖ γοῦν ἡ φιλοσοφία θαυμαστάς ἡδονάς ἔχειν), αλλά και ότι «κανένας δε θα επέλεγε να ζήσει χωρίς φίλους, ακόμη και αν είχε όλα τα άλλα αγαθά του κόσμου» (ἄνευ γὰρ φίλων οὐδεις ἔλοιτ ἄν ζῆν, ἔχων τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ πάντα).

Σας ευχαριστώ πολύ.

Primljeno: 10.6.2019.

Prihvaćeno: 24.6.2019.